

Ο Ιωσήφ Στάλιν ανέβηκε στην ιεραρχία του κομμουνιστικού κόμματος της Σοβιετικής Ένωσης, κυρίως επειδή ως επίτροπος των εθνικοτήτων κατάφερε να εξαλείψει τις αντιθέσεις που υπήρχαν ανάμεσα στους λαούς και τα πολυποίκιλα έθνη του απέραντου νέου κράτους. Εβδομήντα χρόνια αργότερα, η πορεία του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ προς την περεστρόικα και την γκλασνόστ απέδειξε ότι τα προβλήματα αυτά δεν είχαν επιλυθεί απλώς απλά καταπνίγηκαν.

Στο Νότο, το Ναγκόρνο Καραμπάχ έγινε το ματωμένο μήλο της Έριδας ανάμεσα στο Αζερμπαϊτζάν και την Αρμενία. Στον Βορρά, απελευθερώθηκαν οι χωριστικές τάσεις στις τρεις δημοκρατίες της Βαλτικής. Τάταροι, Μογγόλοι και Κοζάκοι έβγαλαν μαχαίρια στη μακρινή Ανατολή. Κι ο Γκορμπατσόφ είχε ν' αντιμετωπίσει και την εσωτερική αντιπολίτευση μέσα στο κόμμα του, καθώς πολλοί ήταν εκείνοι που διαφωνούσαν με την πορεία προς τον πολυκομματισμό.

Ελάχιστοι ίσως αντιλαμβάνονταν ότι ο Μπόρις Γέλτσιν οικοδομούσε το μέλλον του, όταν παραιτήθηκε από την κομματική ηγεσία (12 Νοεμβρίου του 1987) διαμαρτυρούμενος για τους αργούς ρυθμούς της περεστρόικα. Η πορεία του, όμως, είχε προδιαγραφεί: Εκπρόσωπος της Μόσχας στο συμβούλιο των λαϊκών αντιπροσώπων (26 Μαρτίου του 1989), πρόεδρος του Ρωσικού κοινοβουλίου (29 Μαΐου του 1990), από τους πρωτεργάτες της διακήρυξης της εθνικής κυριαρχίας της Ρωσίας (12 Ιουνίου του 1990) και, τελικά, πρόεδρος της Ρωσίας (12 Ιουνίου του 1991).

Το στρίμωγμα των κομμουνιστών στη γωνία πήρε ταχείς ρυθμούς. Ένα πραξικόπημα κομμουνιστών στρατηγών επέσπευσε τα πράγματα. Ξέσπασε στις 19 Αυγούστου του 1991 κι εκφυλίστηκε μέσα σε τρεις μέρες. Το μόνο ουσιαστικό του αποτέλεσμα ήταν να μετατρέψει τον Μπόρις Γέλτσιν σε εθνικό ήρωα και να παραμερίσει τον πρόεδρο της Σοβιετικής Ένωσης, Μιχαήλ Γκορμπατσόφ. Η λειτουργία του Κ.Κ. Σοβιετικής Ένωσης απαγορεύτηκε (29 Αυγούστου του 1991). Οι δημοκρατίες της Βαλτικής (Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία) αποσχίστηκαν. Στα τελευταία εικοσιτετράωρα του 1991, με πρωτοβουλία του Γέλτσιν, οι πρόεδροι των υπόλοιπων κρατών μαζεύτηκαν στο Μινσκ κι αποφάσισαν τη διάλυση της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (της ΕΣΣΔ). Στη θέση του κράτους με την κεντρική διοίκηση δημιουργήθηκε μια χαλαρή κοινοπολιτεία, στην οποία δεν μπήκε η Γεωργία.

Ξαφνικά, ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ έμεινε άνεργος. Στις 31 Δεκεμβρίου του 1991, έγινε υποστολή της κόκκινης σημαίας με το σφυροδρέπανο. Σε όλα τα κράτη, ανασύρθηκαν και

υψώθηκαν αυτές που ίσχυαν πριν από τα 1917. Όμως, το 1992, τα συσσωρευμένα προβλήματα βγήκαν στην επιφάνεια: Εμφύλιος σπαραγμός στη Γεωργία, πόλεμος της Αρμενίας με το Αζερμπαϊτζάν, συγκρούσεις στις ανατολικές δημοκρατίες και διογκωμένα οικονομικά προβλήματα έκαναν τα θεμέλια της νεαρής κοινοπολιτείας να τρίζουν. Στις 7 Οκτωβρίου του 1992, το Αζερμπαϊτζάν αποχώρησε. Έμειναν δέκα. Το Ανώτατο Σοβιέτ διαλύθηκε και τυπικά στις 21 Σεπτεμβρίου του 1993.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση

Η πορεία της Σοβιετικής Ένωσης προς την αποσύνθεση συντελέστηκε παράλληλη με την πορεία της ΕΟΚ προς τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η υιοθέτηση της Ενιαίας Πράξης (2 Δεκεμβρίου του 1985), προέβλεπε την ύπαρξη (από την 1^η Ιανουαρίου του 1993) μιας μεγάλης αγοράς δίχως σύνορα, τη για ορισμένα θέματα λήψη αποφάσεων με πλειοψηφία και την ενίσχυση των αρμοδιοτήτων της Κομισιόν και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Κι ενώ σε όλη την Ανατολική Ευρώπη οι κομμουνιστικές κυβερνήσεις κατέρρεαν η μια μετά την άλλη, η (Ανατολική) Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας ενσωματωνόταν στη (Δυτική) Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας (3 Οκτωβρίου του 1990). Η πια μία και μόνη Γερμανία διπλασιάστηκε σε έκταση κι αποτέλεσε τον ένα από τους δύο πόλους του ηγεμονικού άξονα Βόννης - Παρισίων.

Στις 14 Δεκεμβρίου του 1990, τα κράτη μέλη ξεκίνησαν διαβουλεύσεις για την Πολιτική καθώς και την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ONE) της Ευρώπης. Στις 9 με 10 Δεκεμβρίου του 1991, πραγματοποιήθηκε στο Μάαστριχτ της Ολλανδίας το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Κορυφής που υιοθέτησε το κείμενο για την ένωση της Ευρώπης. Είναι η συνθήκη του Μάαστριχτ. Οι υπογραφές μπήκαν στις 10 του μήνα. Μέσα από μύριες δυσκολίες και αντιθέσεις, γεννήθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση. Το καλοκαίρι του 1997, η συνθήκη του Μάαστριχτ αναθεωρήθηκε. Τον Μάρτιο του 1998, το ενιαίο νόμισμα «ευρώ» έκανε την εμφάνισή του. Θα είναι το ένα και μόνο νόμισμα της Ευρώπης του 21ου αιώνα. Με την Ελλάδα να προσπαθεί ασθμαίνοντας να ενταχθεί στην ONE.

Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας διαλύθηκε και τυπικά στις 26 Φεβρουαρίου του 1991. Ως τότε, είχε διανυθεί το μεγαλύτερο τμήμα της απόστασης ως την κατάργηση των καθεστώτων που το στήριζαν. Στην Πολωνία, ο κύκλος έκλεισε με την εκλογή του ηγέτη της Αλληλεγγύης Λεχ Βαλέσα στην προεδρία της Δημοκρατίας (9 Δεκεμβρίου του 1990). Στην Τσεχοσλοβακία, τον Ιούνιο του 1992. Τσέχοι και Σλοβάκοι συμφωνούσαν ειρηνικά να χωρίσουν τους δρόμους τους. Την πρωτοχρονιά του 1993, γεννήθηκαν η Τσεχία και η Σλοβακία.

Στην Αλβανία, ο Σαλί Μπερίσα μετεξελίχθηκε σε δικτάτορα. με κοινοβουλευτικό μανδύα. Η μαφία, η διακίνηση ναρκωτικών και οι λοιποί εταίροι του οργανωμένου εγκλήματος βρήκαν εκεί το Ελντοράντο τους. Έσπευσαν και οι παρατράπεζες κι όλης της γης οι απατεώνες. Ο λαός βρέθηκε κάτω από μοντέρνους καταπιεστές. Τον Μάρτιο του 1997 πήρε τα όπλα. Οι πρώην κομμουνιστές επανήλθαν στα πράγματα ως σοσιαλιστές.

Τα Βαλκάνια στις φλόγες

Το δεύτερο εξάμηνο του 1990 μπήκε ορμητικό στη Γιουγκοσλαβία. Την 1η Ιουλίου, ένα δημοψήφισμα στη Σερβία απαντούσε «ναι» στις πολυκομματικές εκλογές. Το κομμουνιστικό κόμμα μετονομάστηκε σε σοσιαλιστικό με πρόεδρο τον Μιλόσεβιτς, ενώ η χώρα απέκτησε νόμο με τον οποίο καθιερωνόταν το σύστημα των πολυκομματικών εκλογών (20 του μήνα). Η αναθεώρηση του συντάγματος από το ομοσπονδιακό κοινοβούλιο μετέτρεψε το πολυκομματικό σύστημα διακυβέρνησης σε νόμο που ίσχυε σε όλες τις δημοκρατίες (8 Αυγούστου). Στη Σερβία, προχώρησαν ακόμα περισσότερο: Το νέο σύνταγμα όρισε ότι το κράτος μεταβάλλεται σε αστική πολυκομματική δημοκρατία. Οι πολυκομματικές εκλογές (9 Δεκεμβρίου του 1990) ανέδειξαν πρώτο κόμμα τους σοσιαλιστές του Μιλόσεβιτς με το 48,06% των ψήφων και το 77,06% των εδρών.

Οι διεργασίες στο Κοσσυφοπέδιο εξελίσσονταν παράλληλα. Οι εκεί Αλβανοί βουλευτές συγκεντρώθηκαν έξω από το κοινοβούλιο (2 Ιουλίου) και υιοθέτησαν διακήρυξη ότι η περιοχή τους ανακηρυσσόταν ανεξάρτητη δημοκρατία. Τρεις μέρες αργότερα (5 του μήνα), η Βουλή της Σερβίας αποφάσιζε τη διάλυση της Βουλής του αυτόνομου Κοσσυφοπεδίου, πριν να γίνει πράξη η διακήρυξη της ανεξαρτησίας. Οι Αλβανοί βουλευτές μαζεύτηκαν στο Κάτσνικ (7 Σεπτεμβρίου) και ψήφισαν το σύνταγμα της Δημοκρατίας του Κοσσυφοπεδίου.

Τον ίδιο καιρό (2 Ιουλίου του 1990), η Βουλή των Σλοβένων ψήφισε διακήρυξη ότι η Σλοβενία είναι κυρίαρχο κράτος. Το δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία (23 Δεκεμβρίου του 1990) έδωσε στο «ναι» το 88,5% των ψήφων.

Στην Κροατία, η κυβερνητική πολιτική των διακρίσεων εναντίον των εκεί Σέρβων κατοίκων οδηγούσε σε αναπόφευκτη ρήξη. Το σερβικό δημοκρατικό κόμμα προχώρησε στην ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του σερβικού λαού της Κροατίας (25 Ιουλίου) κι οργάνωσε δημοψήφισμα για την αυτονομία τους (19 Αυγούστου). Την 1^η Οκτωβρίου, οι Σέρβοι της Κράινα ανακήρυξαν την αυτονομία της περιοχής τους και προχώρησαν στην εκλογή των οργάνων διακυβέρνησης. Δικαιώθηκαν μόλις ψηφίστηκε το νέο σύνταγμα της Κροατίας (22 Δεκεμβρίου του 1990) που όριζε ότι η χώρα είναι κράτος μόνο του κροατικού λαού, οπότε οι εκεί Σέρβοι υποβιβάζονταν σε μειονότητα.

Ο χορός των αποσχιστικών τάσεων συνεχίστηκε στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, όπου το τοπικό σύνταγμα τροποποιήθηκε (31 Ιουλίου του 1990) αναγνωρίζοντας την εθνική κυριαρχία ενός δημοκρατικού κράτους που περιλάμβανε στους κόλπους του ισότιμους πολίτες μουσουλμάνους, Κροάτες και Σέρβους. Οι εκεί πολυκομματικές εκλογές (18 Νοεμβρίου του 1990) ανέδειξαν πρώτο κόμμα τη μουσουλμανική Δημοκρατική Δράση (86 έδρες), δεύτερο το Σερβικό Δημοκρατικό (72 έδρες) και τρίτο την Κροατική Δημοκρατική Ένωση (44 έδρες).

Απέμενε το κράτος των Σκοπίων. Οι εκεί πολυκομματικές εκλογές (11 και 25 Νοεμβρίου του 1990) έδωσαν την πλειοψηφία στο βουλγαρόφιλο εθνικιστικό ΒΑΜΑΡΟ. Στις 24 Ιανουαρίου του 1991, διακηρύχθηκε η κυριαρχία και ανεξαρτησία της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας». Κι από τις 28 Φεβρουαρίου, οι Σέρβοι του Κνιν διακήρυξαν την κυριαρχία, ανεξαρτησία και απόσχιση της περιοχής από την Κροατία. Ακολούθησαν οι Σέρβοι της Κράινα. Το εκεί Εκτελεστικό Συμβούλιο της Σερβικής Αυτόνομης περιοχής διακήρυξε (16 Μαρτίου του 1991) πως στην Κράινα ίσχυαν στο εξής μόνον οι ομοσπονδιακοί νόμοι και οι τοπικοί, ενώ την ίδια μέρα ο Μιλόσεβιτς εξηγούσε πως δεν υπήρχε πια συλλογική προεδρία της Γιουγκοσλαβίας.

Το Μαυροβούνιο ακολούθησε αμέσως. Δυο μέρες αργότερα (18 Μαρτίου) διακήρυξη ανάλογη με της Κράινα έκαναν κι οι Σέρβοι του Κνιν και άλλων δώδεκα περιοχών στην Κροατία. Η συμφωνία για διαπραγματεύσεις (21 Μαρτίου) περνούσε κάτω από το βάρος των

τετελεσμένων, εκείνων που έπονταν και αυτών που προέκυπταν από την κάθε φορά υπερισχύουσα άποψη στους κόλπους της ΕΟΚ, όπου οι Γερμανοί είχαν αποδυθεί στον υπέρ όλων αγώνα για τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας.

Οι συγκρούσεις στις σερβικές περιοχές της Κροατίας άρχισαν στις 2 Μαΐου του 1991, ενώ στο Σπλιτ της Δαλματίας ξέσπασαν διαδηλώσεις (6 του μήνα) ενάντια στην παρουσία του ομοσπονδιακού στρατού, που ελεγχόταν από τους Σέρβους. Δυο βδομάδες αργότερα (19 Μαΐου), ένα δημοψήφισμα στις μη ελεγχόμενες από τους Σέρβους περιοχές της Κροατίας έδωσε 93,24% «ναι» στην κυριαρχία και ανεξαρτησία του κράτους (οι Σλοβένοι είχαν προηγηθεί από τις 23 του περασμένου Δεκεμβρίου).

Στις 5 Ιουνίου, η κροατική βουλή ειδοποίησε ότι διαχωρίζει την εξωτερική της πολιτική από την ομοσπονδιακή κι ότι προχωρεί στην υλοποίηση της ανεξαρτησίας με απόσχιση από τη Γιουγκοσλαβία στις 26 του μήνα. Στο παιχνίδι μπήκε και η ΔΑΣΕ (Διάσκεψη για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη). Στις 19 του μήνα, διακήρυξε το απαραβίαστο της ενότητας και της εδαφικής ακεραιότητας της Γιουγκοσλαβίας. Σλοβενία και Κροατία απάντησαν ταυτόχρονα (25 Ιουνίου) με απόφαση των κοινοβουλίων τους ότι από τη νύχτα εκείνη αποτελούσαν ανεξάρτητα κράτη εντελώς αποδεδουλευμένα από την ομοσπονδία. Την ίδια εκείνη ζοφερή νύχτα (25 Ιουνίου), οι Σέρβοι της Σλαβονίας, της Μπαράνια και του Δυτικού Σρεμ κήρυξαν τις περιοχές αυτόνομες αποσκιρτώντας από την Κροατία.

Το πρωί, 26 Ιουνίου του 1991, βρήκε τη Σλοβενία και την Κροατία στην αγκαλιά του εμφύλιου πολέμου. Παντού, οι Σέρβοι πήραν τα όπλα ενάντια στην εξόντωσή τους, που διαγραφόταν βέβαιη στα κράτη που ανεξαρτητοποιήθηκαν. Στις 27, επενέβη και ο ομοσπονδιακός στρατός. Μέσα από τη φωτιά του εμφύλιου πολέμου και τις αλλοπρόσαλλες επεμβάσεις των Ευρωπαίων, αναδείχθηκε η ματαιότητα της οποιας συμβιβαστικής προσπάθειας.

Οι Σλοβένοι ψήφισαν καινούριο σύνταγμα στις 23 Δεκεμβρίου του 1991. Την ίδια μέρα, η Ομοσπονδιακή Γερμανία έσπευσε να αναγνωρίσει τη Σλοβενία και την Κροατία. Την επομένη (24 του μήνα), η Σλαβονία, η Μπαράνια και το Δυτικό Σρεμ ενώνονταν με την Κράινα. Με συνταγματική διάταξη (26 Φεβρουαρίου του 1992), όλες οι εκεί περιοχές θα αποτελούσαν το βραχύβιο κράτος της Κράινα με πρόεδρο τον Γκόραν Χάτζις. Η κύρια πράξη στο δράμα των τετελεσμένων είχε ολοκληρωθεί. Στις 15 Ιανουαρίου του 1992, η Ευρωπαϊκή Ένωση που δέκα μήνες νωρίτερα έβαζε ως προϋπόθεση την ύπαρξη ενωμένης Γιουγκοσλαβίας, αναγνώριζε τα ανεξάρτητα κράτη της Σλοβενίας και της Κροατίας. Είχε έρθει η ώρα να ξεκινήσουν η τραγωδία της Βοσνίας και η περιπέτεια με τη Μακεδονία των Σκοπίων.

Η αγωνία του Βελιγραδίου να συγκρατήσει τις αποσχιστικές τάσεις στους κόλπους της ομοσπονδίας το έκανε ευάλωτο στις απαιτήσεις των Σκοπίων. Από τα μέσα του 1989, υιοθέτησε τη θέση ότι υπάρχει μακεδονική μειονότητα στην Ελλάδα. Ξεκίνησε η περίοδος έντασης, με τους Σκοπιανούς να αναζητούν «αδελφούς Μακεδόνες» τόσο στην Ελλάδα όσο και στη Βουλγαρία. Ο μετά το 1989 μη κομμουνιστής πρόεδρος της Βουλγαρίας Ζέλιου Ζέλιεφ επανέλαβε τη δήλωση του προκατόχου του Ζίφκοβ ότι μακεδονική εθνότητα δεν υπάρχει. Ένα δημοψήφισμα στην ομόσπονδη δημοκρατία της Μακεδονίας (8 Σεπτεμβρίου του 1991) έδωσε 74,14% «ναι» στην ανεξαρτησία και τη μελλοντική ένταξη στη Νέα Γιουγκοσλαβία, που ετοιμαζόταν. Το όνομα, η σημαία και κάποιες διατάξεις στο νέο σύνταγμα, που απέπνεαν την αίσθηση εδαφικών διεκδικήσεων, προκάλεσαν ανησυχία. Η Ελλάδα έσπευσε να διαμαρτυρηθεί. Η Βουλγαρία να αναγνωρίσει. «Ναι μεν δεν υπάρχει μακεδονική εθνότητα, υπάρχει όμως ανεξάρτητο κράτος της Μακεδονίας». Μια διακήρυξη της Βουλής των Σκοπίων (17 Σεπτεμβρίου) μιλούσε για αυστηρό σεβασμό των συνόρων και για απόρριψη οποιασδήποτε εδαφικής απαίτησης σε οποιαδήποτε γειτονική χώρα. Όμως, η σημαία και οι διατάξεις στο σύνταγμα παρέμειναν.

Όσο η τεχνητή Μακεδονία λειτουργούσε στα πλαίσια της Γιουγκοσλαβίας, το πώς ονομαζόταν δε φαινόταν να έχει ιδιαίτερη σημασία. Από την ώρα, όμως, που αποκοβόταν από την ομοσπονδία κι αναδεικνυόταν σε ξεχωριστό ανεξάρτητο κράτος, η ονομασία της γινόταν αφορμή να αναζωπυρωθούν οι φόβοι της Ελλάδας για μια μελλοντική απειλή στα σύνορά της. Απειλή κατά της εδαφικής της ακεραιότητας αφού η Μακεδονία των ονείρων του Τίτο περιλάμβανε κυρίως την ελληνική. Η Ελλάδα ξεκίνησε διπλωματική μάχη για τη μη αναγνώριση της δημοκρατίας αυτής με το όνομα Μακεδονία.

Στις 16 Φεβρουαρίου του 1994, η ελληνική κυβέρνηση επέβαλε εμπάργκο κι έκλεισε τα σύνορα με το κράτος των Σκοπίων επιτρέποντας μόνο τη διακίνηση αγαθών που είχαν να κάνουν με την ανθρωπιστική βοήθεια. Ο στραγγαλισμός φάνηκε αναπόφευκτος, καθώς ήδη (από το 1992) λειτουργούσε το εμπάργκο του ΟΗΕ στη Νέα Γιουγκοσλαβία, έχοντας κλείσει και τα βόρεια σύνορα του κρατιδίου.

Στη Βοσνία, οι τρεις συνταγματικά αναγνωρισμένες εθνότητες είχαν καταφέρει να ζουν αρμονικά όλο αυτό το διάστημα. Μπροστά στις εξελίξεις που έτρεχαν, ο πρόεδρος της βοσνιακής βουλής και οι πρόεδροι της Σερβίας και του Μαυροβουνίου αποφάσισαν (12 Αυγούστου του 1991) να ετοιμάσουν το έδαφος για τη δημιουργία της Νέας Γιουγκοσλαβίας

με ιδρυτικά μέλη τις τρεις χώρες. Οι γερμανικές ενέργειες βρήκαν έδαφος να αναπτυχθούν το φθινόπωρο του 1991, όταν, με αποχή των Σέρβων βουλευτών, η Βουλή της Βοσνίας αποφάσισε (14 Οκτωβρίου) την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας και δημοψήφισμα για το μέλλον της δημοκρατίας. Δέκα μέρες αργότερα (24 του μήνα), η Βουλή αποφάσισε την παραμονή στην ομοσπονδία, αν το ίδιο έπρατταν και οι Σερβία και Κροατία. Το δημοψήφισμα (10 Νοεμβρίου του 1991) έδωσε «ναι» στην παραμονή της Βοσνίας στη Γιουγκοσλαβία.

Ο μουσουλμάνος πρόεδρος της Βοσνίας, Αλία Ιζεμπέκοβιτς, φαινόταν να έχει διαφορετική γνώμη. Από τον Αύγουστο, είχε αμφισβητήσει την προοπτική για τη Νέα Γιουγκοσλαβία. Στο πλευρό του έσπευσαν η Γερμανία αλλά και η Τουρκία και το Ιράν που βρήκαν πεδίο λαμπρό ανταγωνισμού για το ποια από τις δυο θα αναδεικνυόταν καλύτερος προστάτης των μουσουλμανικών συμφερόντων. Τα πράγματα οδηγούσαν σε νέα σύγκρουση. Το κοινοβούλιο του σερβικού λαού της Βοσνίας αποφάσισε να εργαστεί για τη δημιουργία της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας μέσα στα πλαίσια της Γιουγκοσλαβίας. Το χάσμα διευρυνόταν.

Στις 15 Φεβρουαρίου του 1992, η σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Λισαβόνα της Πορτογαλίας επικύρωσε την αναγνώριση των Κροατίας και Σλοβενίας ως ανεξάρτητα κράτη κι ανέβαλε να πάρει απόφαση για τη Βοσνία και τη δημοκρατία των Σκοπίων. Το αποτέλεσμα ήταν να αναζωπυρωθούν οι μάχες στην Κροατία. Οι μουσουλμάνοι στη Βοσνία έκαναν δημοψήφισμα (29 Φεβρουαρίου του 1992) με τους Σέρβους να απέχουν και τις αντίπαλες εθνότητες στα πρόθυρα της σύγκρουσης. Την ημέρα της ψηφοφορίας, οι νεκροί περιορίστηκαν στους τρεις. Η επίσημη ανακοίνωση υποστήριξε ότι ψήφισε το 63% των κατοίκων της χώρας και το 63% από αυτούς είπε «ναι» στην ανεξαρτησία. Οι τοπικές συγκρούσεις επεκτάθηκαν από τις 2 Μαρτίου, όταν οδοφράγματα στήθηκαν στο Σεράγεβο με τους μουσουλμάνους και τους Σέρβους να προσπαθούν να ελέγξουν την πόλη.

Σε νέα σύνοδο των υπουργών Εξωτερικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Λουξεμβούργο (6 Απριλίου του 1992), η κοινότητα αναγνώρισε ως ανεξάρτητο κράτος τη Βοσνία Ερζεγοβίνη. Το φιτίλι όχι μόνο είχε ανάψει αλλά και είχε βάλει φωτιά στην πυριτιδαποθήκη. Ο εμφύλιος πόλεμος ξέσπασε βίαιος σε τρία μέτωπα: Μουσουλμάνοι, Κροάτες και Σέρβοι μάχονταν μεταξύ τους κι επιδίδονταν σε πολυάνθρωπες σφαγές. Στις 7 του μήνα, την Ευρωπαϊκή Ένωση ακολούθησαν οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, ενώ το κοινοβούλιο των Σέρβων της Βοσνίας στην Μπάνια Λούκα ανακήρυσσε την ανεξαρτησία της εκεί Σερβικής Δημοκρατίας. Οι Κροάτες απάντησαν στις 21 Απριλίου, καθιερώνοντας το νόμισμα της Κροατίας ως μόνο νόμιμο στη Δυτική Βοσνία.

Η κατά σειρά τρίτη Γιουγκοσλαβία γεννήθηκε στις 27 Απριλίου του 1992. Την ημέρα εκείνη

ψηφίστηκε το σύνταγμα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας με ομόσπονδα κράτη τη Σερβία και το Μαυροβούνιο. Η απάντηση στην «πρόκληση» ήρθε διπλή από τον ΟΗΕ με τις συντονισμένες ενέργειες των Γερμανών και των Αμερικανών. Στις 22 Μαΐου, δέχτηκε στους κόλπους του ως νέα μέλη τη Σλοβενία, την Κροατία και την τριχοτομημένη Βοσνία ως ενιαίο κράτος. Στις 30 του μήνα, ανακάλυψε ότι για όλα φταίνε οι Σέρβοι και μέσω του Συμβουλίου Ασφαλείας επέβαλε οικονομικές κυρώσεις (εμπάργκο) στη Γιουγκοσλαβία.

Οι ξανά Γιουγκοσλάβοι, Σέρβοι και Μαυροβούνιοι, ψήφισαν για τη νέα βουλή (31 Μαΐου): Οι σοσιαλιστές κέρδισαν τις 75 από τις 138 έδρες κι οι ριζοσπάστες τις 33. Πρώτος ομοσπονδιακός πρόεδρος εκλέχτηκε ο Ντόπριτσα Τσόσιτς (15 Ιουνίου) και πρώτος ομοσπονδιακός πρωθυπουργός ορίστηκε ο Μίλαν Πάνιτς (14 Ιουλίου).

Τα επόμενα τρία χρόνια κύλησαν με τις μάχες να μαινόνται στα εδάφη της Βοσνίας και με την επίσημη διεθνή κοινότητα να προσπαθεί να επιβάλει στους Σέρβους την οριστική ήττα. Ο επανεκλεγμένος με το 56,21% των ψήφων (20 Δεκεμβρίου του 1992) πρόεδρος της Σερβίας, Σλόμποταν Μιλόσεβιτς, άρχισε τη σταδιακή αποστασιοποίηση από τους Σέρβους της Βοσνίας και της Κράινα. Ο γιουγκοσλαβικός στρατός έπαψε να μετέχει στις επιχειρήσεις στη Βοσνία και οι «κακοί» περιορίστηκαν στο Πάλε, έδρα των Σέρβων της Βοσνίας. Ο ηγέτης τους, Ράντοβαν Κάραζιτς, χαρακτηρίστηκε εγκληματίας πολέμου κι ο Σλόμποταν Μιλόσεβιτς ονομάστηκε εργάτης της ειρήνης. Τον ίδιο καιρό, ο κροατικός στρατός ενισχυόταν με σύγχρονα γερμανικά όπλα κι εκπαιδευόταν από ειδικούς Αμερικανούς «αποστράτους». Η αιματηρή αναμονή κράτησε ως το καλοκαίρι του 1995.

Η κροατική επίθεση ξέσπασε θυελλώδης και κεραυνοβόλα στα τέλη Ιουλίου του 1995. Κάτω από το παγερά ασυγκίνητο βλέμμα του Σλόμποταν Μιλόσεβιτς, οι Κροάτες μπήκαν στην Κράινα και ξεκλήρισαν κάθε τι που έδειχνε σερβικό. Στις αρχές Αυγούστου, η σερβική δημοκρατία της Κράινα ήταν παρελθόν, όπως παρελθόν ήταν κι ο εκεί σερβικός πληθυσμός. Όσοι δε σφάχτηκαν, εκδιώχτηκαν. Πανευτυχής ο πρόεδρος Τούτζμαν ύψωσε την κροατική σημαία στα μουσκεμένα από το αίμα εδάφη.

Το φθινόπωρο, ξεκίνησαν οι συνομιλίες για την ειρήνευση στη Βοσνία. Εκπρόσωπος των Σέρβων ορίστηκε ο Μιλόσεβιτς, αφού ο Κάραζιτς ήταν καταζητούμενος. Οι συνομιλίες στο Ντέιτον των Ηνωμένων Πολιτειών ανάμεσα στους Σέρβους από τη μια πλευρά και τους Κροάτες και μουσουλμάνους από την άλλη, οδήγησαν στη συμφωνία των Παρισίων (15 Δεκεμβρίου του 1995), με την οποία αναγνωριζόταν σερβικό κράτος μέσα στη Βοσνία. Το Σεράγεβο δόθηκε στους μουσουλμάνους. Οι Σέρβοι έκαψαν τα σπίτια τους πριν να το εγκαταλείψουν. Για μια ακόμα φορά στην ιστορία των Βαλκανίων, κάποιος πήραν τον χάρτη

και χάραξαν επάνω του αυθαίρετες γραμμές: Τα για άλλη μια φορά νέα σύνορα. Στο Μόνσταρ, οι αδελφοί Κροάτες και οι αδελφοί μουσουλμάνοι χώρισαν την πόλη στα δύο. Περίπου μισή - μισή. Στα μέσα του 1996, ακόμη γίνονταν συζητήσεις, αν θα μπορούσε να επιβιώσει εκεί κοινή κροατομουσουλμανική διοίκηση. Κι όλοι περίμεναν πως κάποια στιγμή η δυτική Βοσνία θα γινόταν «αναπόσπαστο μέλος» της Κροατίας, υλοποιώντας το παλιό κροατικό όνειρο.

Συμπωματικά ή όχι, το εξάμηνο των ριζικών λύσεων δεν άφησε ανεπηρέαστο και το κράτος των Σκοπίων. Τον Νοέμβριο του 1995, Ελλάδα και Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (η περιφέρεια FYROM του ΟΗΕ) κατάφεραν να συμφωνήσουν «σε όλα εκτός από το όνομα». Η σημαία του κράτους άλλαξε. Το εμπάργκο έπαψε να ισχύει. Μαζί του έπαψε να ισχύει και η όποια επιφύλαξη των ευρωπαϊκών κρατών στην αναγνώριση του κρατιδίου. Τον Απρίλιο του 1996, και η Γιουγκοσλαβία αναγνώρισε τα Σκόπια με το όνομα Μακεδονία και είδε να αναγνωρίζεται αμέσως από τη Γερμανία. Οι άλλες χώρες απλά ακολούθησαν. Η άρση του εμπάργκο από τον ΟΗΕ ήταν η επιβράβευση για την πολιτική του Μιλόσεβιτς. Η αμφισβήτηση, όμως, προήλθε από τους εσωτερικούς του αντιπάλους. Τον Μάρτιο του 1997, η καρέκλα του Μιλόσεβιτς έτριζε επικίνδυνα, ενώ ο εμφύλιος στην Αλβανία έδειχνε ότι μόνο σίγουρο αποτέλεσμα θα είχε την «άρση των διαφορών» ανάμεσα στην Ελλάδα και στα Σκόπια.

Το επόμενο επεισόδιο στο γιουγκοσλαβικό δράμα ονομαζόταν «Κοσσυφοπέδιο» και ξεκίνησε στις 24 Μαρτίου του 1999 με τους βομβαρδισμούς της Σερβίας από το ΝΑΤΟ: Γιόρταζε τα πενήντα χρόνια της ύπαρξής του μετονομάζοντας τον Μιλόσεβιτς από «εργάτη της ειρήνης» σε «χασάπη των Κοσοβάρων», τους οποίους «εξόντωνε σε μια προσπάθεια εθνοκάθαρσης». Οι βομβαρδισμοί σταμάτησαν στις 10 Ιουνίου. Τα αποτελέσματα είναι ακόμα νωπά.

Το ειδικό δικαστήριο και η αντεπίθεση του ΠΑΣΟΚ

Η έντονη κομματική αντιπαράθεση του 1989 στην Ελλάδα συνεχίστηκε και στις αρχές της

επόμενης χρονιάς. Η τελική αναμέτρηση (8 Απριλίου του 1990) έδωσε στη ΝΔ 46,19% και 150 έδρες, στο ΠΑΣΟΚ 38,62% και 123 έδρες, στον Συνασπισμό 10,28% και 19 έδρες, στους Οικολόγους 0,77% και μια έδρα, στη ΔΗΑΝΑ 0,67% και μια έδρα (του Θόδωρου Κατσίκη), στους μουσουλμάνους δυο και στους ανεξαρτήτους των μονοεδρικών τέσσερις έδρες: Προέρχονταν από τη συνεργασία ΠΑΣΟΚ και Συνασπισμού στις μονοεδρικές περιφέρειες και μοιράστηκαν ανά δύο. Ο Θ. Κατσίκης προσχώρησε στη ΝΔ κι ο χάρτης άλλαξε: ΝΔ 151, ΠΑΣΟΚ 125, Συνασπισμός 21, μουσουλμάνοι 2, οικολόγοι 1. Η ΝΔ έγινε κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Κωνσταντίνο Μητσotάκη. Πρώτη της ενέργεια ήταν να επανεκλέξει τον Κωνσταντίνο Καραμανλή πρόεδρο της Δημοκρατίας με περιορισμένες από την αναθεώρηση του 1985 αρμοδιότητες.

Η δίκη για το σκάνδαλο Κοσκωτά ξεκίνησε στις 11 Μαρτίου 1991. Ο Ανδρέας Παπανδρέου αρνήθηκε να παραστεί. Το ευρωκοινοβούλιο αρνήθηκε να άρει την ασυλία του πια ευρωβουλευτή, Π. Ρουμελιώτη. Στο εδώλιο του κατηγορουμένου κάθισαν οι Αγαμέμνων Κουτσόγιωργας, Γιώργος Πέτσος και Δημήτρης Τσοβόλας. Πρόεδρος του 13μελούς δικαστηρίου ανέλαβε ο πρόεδρος του Αρείου Πάγου, Βασίλης Κόκκινος. Εισαγγελείς ορίστηκαν οι βουλευτές Νίκος Κωνσταντόπουλος (ΣΥΝ), Νίκος Κατσαρός και Βασίλης Κωνσταντινίδης (ΝΔ). Στις 11 Απριλίου, το πρόσωπο κλειδί της υπόθεσης, ο Αγαμέμνων Κουτσόγιωργας, πέθανε. Οι μαρτυρίες εναντίον του Ανδρέα Παπανδρέου κρίθηκαν από αστείες ως αναξιόπιστες. Η απόφαση βγήκε στις 16 Ιανουαρίου 1992. Αθώος ο Ανδρέας Παπανδρέου (ψήφοι 7 – 6), ένοχος για μια πολεοδομική παράβαση ο Γ. Πέτσος (10μηνη φυλάκιση). Την όλη υπόθεση πλήρωσε ο για την κοινή γνώμη εξόφθαλμα αθώος, Δημήτρης Τσοβόλας: Ποινή φυλάκιση 2,5 χρόνων. Την εξέτισε, αρνούμενος να την εξαγοράσει. Στις 12 Μαΐου, με πρωτοβουλία της ΝΔ και απόντες τους βουλευτές του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ, η βουλή «ανέστειλε» την άλλη δίωξη εναντίον του Ανδρέα Παπανδρέου.

Νωρίτερα, τον Ιούνιο του 1991, ο Συνασπισμός διασπάστηκε με την αποχώρηση του ΚΚΕ. Στη Βουλή, χωρίστηκαν σε 7 βουλευτές του ΚΚΕ και 14 του Συνασπισμού, που έμειναν ένδεκα με τη λήξη της περιόδου έπειτα από ανεξαρτητοποιήσεις. Στα τέλη του 1992, ο Αντώνης Σαμαράς της ΝΔ αμφισβήτησε ανοιχτά τον αρχηγό του. Αρχικά παραιτήθηκε από βουλευτής και στη συνέχεια (30 Ιουνίου του 1993) ίδρυσε νέο κόμμα, την Πολιτική Άνοιξη. Ήταν η εποχή μιας ακόμη έντονης πολιτικής αντιπαράθεσης γύρω από το αν έπρεπε ή όχι ο ΟΤΕ να παραχωρηθεί σε ιδιώτη στρατηγικό επενδυτή. Και ήταν 7 Σεπτεμβρίου του 1993, όταν ο Στέφανος Στεφανόπουλος, βουλευτής Ηλείας, ανεξαρτητοποιήθηκε από τη ΝΔ, υπακούοντας στην έκκληση του Αντώνη Σαμαρά προς τους φιλικούς του βουλευτές να την ανατρέψουν. Δυο μέρες αργότερα (9 Σεπτεμβρίου), ένας ακόμα βουλευτής της ΝΔ ανεξαρτητοποιήθηκε: Ο Γιώργος Συμπλιδής από το Κιλκίς. Η κυβέρνηση έπεσε.

Στις νέες εκλογές (10 Οκτωβρίου του 1993), το ΠΑΣΟΚ του Ανδρέα Παπανδρέου πέτυχε άνετη νίκη με τη Νέα Δημοκρατία να αλλάζει αρχηγό (Μιλτιάδης Έβερτ) και την Πολιτική

Άνοιξη να αναδεικνύεται τρίτο κόμμα στη Βουλή. Τέταρτο το ΚΚΕ. Ο Συνασπισμός δεν μπόρεσε να πιάσει το απαιτούμενο 3% και να εκπροσωπηθεί. Οι οικολόγοι είχαν διαλυθεί από καιρό και η ΔΗΑΝΑ δε μετείχε. Ο αρχηγός της, Κωστής Στεφανόπουλος, έμελλε να εκλεγεί πρόεδρος της Δημοκρατίας, όταν έληξε η θητεία του Κ. Καραμανλή (άνοιξη του 1995) με τις ψήφους του ΠΑΣΟΚ και της Πολιτικής Άνοιξης. Η Ελλάδα ξαναβρέθηκε στην προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (α' εξάμηνο του 1994) κι εργάστηκε για τη διεύρυνσή της: Οι τρεις σκανδιναβικές χώρες (Φιλανδία, Σουηδία και Νορβηγία) κι επιτέλους η Αυστρία έγιναν τα νέα μέλη της. Όμως, για μια ακόμα φορά, οι Νορβηγοί υπαναχώρησαν. Από την 1^η Ιανουαρίου του 1995, η «Ευρώπη των 15» ήταν γεγονός.

Στις 20 Νοεμβρίου του 1995, ο πρωθυπουργός μπήκε σε νοσοκομείο με σοβαρά προβλήματα υγείας. Παραιτήθηκε παραμένοντας πρόεδρος του κόμματός του. Στις 18 Ιανουαρίου του 1996, η κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ εξέλεξε νέο πρωθυπουργό τον κυριότερο αμφισβητία της ως τότε κυβερνητικής πολιτικής, τον Κώστα Σημίτη. Το τέλος Μαΐου του 1996 βρήκε τα δυο μεγάλα κόμματα, το κυβερνητικό ΠΑΣΟΚ και το αντιπολιτευτικό της ΝΔ, να συνταράσσονται από εσωκομματικές διενέξεις. Βρήκε και την Ελλάδα να περνά σε νέα φάση άμυνας στις τουρκικές διεκδικήσεις στο Αιγαίο:

Το θερμό επεισόδιο στις βραχονησίδες Ίμια ξεκίνησε ως φάρσα, έφτασε στα όρια της σύγκρουσης (30 Ιανουαρίου του 1996) κι έβγαλε στην επιφάνεια νέες εδαφικές διεκδικήσεις της Τουρκίας στο αρχιπέλαγος. Η Ελλάδα μπλόκαρε την τελωνειακή ένωση της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ βελτίωσε σε πολύ μεγάλο βαθμό τις σχέσεις της με τα λοιπά βαλκανικά κράτη και με την Ε.Ε. Ανεξάρτητα από την όξυνση με την Ελλάδα, η Τουρκία προχώρησε στην επαναλειτουργία του «δρόμου του μεταξιού» (13 του Μαΐου του 1996), που την έφερνε πιο κοντά στις ανατολικές αγορές.

Ο θάνατος του Ανδρέα Παπανδρέου (23 Ιουνίου 1996) ανέδειξε τον Κώστα Σημίτη και πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ. Με νέα δυναμική, πήρε τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 1996, έχοντας σύνθημα ότι θα «οδηγήσει την Ελλάδα στο 2000». Η νέα ήττα της ΝΔ έφερε στην επιφάνεια την εσωκομματική διαμάχη κι ανάδειξε τον αρχηγό της Μιλτιάδη Έβερτ ως πόλο της μιας πλευράς, με προβεβλημένο ηγέτη της άλλης τον Γιώργο Σουφλιά. Το συνέδριο του Μαρτίου του 1997 έστειλε και τους δυο στην άκρη. Νέος αρχηγός του κόμματος αναδείχτηκε ο ανιψιός και συνονόματος του ιδρυτή του, Κώστας Καραμανλής, με το 70% των ψήφων. Το 30% του Γ. Σουφλιά χρεώθηκε ως ήττα της πτέρυγας των «μητσοτακικών». Οι κατοπινές διαγραφές στο κόμμα έκαναν να γεννηθούν οι Φιλελεύθεροι του Στέφανου Μάνου: 1,8% στις εκλογές του 1999 για το Ευρωκοινοβούλιο, όταν η ΝΔ ήρθε πρώτο κόμμα.

(Έθνος της Κυριακής, 26.12.1999) (τελευταία επεξεργασία, 1.7.2009)